فصلنامه ایده های نوین روانشناسی
دوره ۲۵، شماره ۲۹، تابستان ۱۴۰۴

تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹

الهام رضایی[1*]، مهتاب توکلی[2]، سیدعلی موسوی[3]
گروه روانشناسی و مشاوره، واحد خمینی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی شهر، ایران (نویسنده مسئول)
گروه روانشناسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
گروه روانشناسی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران
Elham Rezaei424@iau.ac.ir*
Mahtab4334@ sbu.ac.irbu.ac.ir
Psy. Mousavi@sbu.ac.ir

چکیده

هدف این پژوهش، کشف و تبیین تجربیات زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در دوران پاندمی کووید-۱۹ می‌باشد. این تحقیق با استفاده از رویکرد پدیدارشناسانه به بررسی ابعاد مختلف این تجربیات، از جمله چالش‌های حرفه‌ای، فشارهای خانوادگی، راهبردهای مقابله‌ای و پیامدهای روانی و اجتماعی ناشی از هم‌زمانی نقش‌های شغلی و مادری در شرایط بحرانی بهداشتی پرداخته است. از نظر روش‌شناسی، این پژوهش کاربردی و کیفی است و در چارچوب پارادایم‌های تفسیری قرار دارد. جامعه آماری شامل تمامی مادران شاغل در حوزه بهداشت در شهر اصفهان در بازه زمانی اردیبهشت تا خردادماه ۱۴۰۰ می‌باشد. برای انتخاب مصاحبه‌شوندگان، از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند استفاده شده است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری گردیده و برای سنجش روایی، از چهار معیار معتبر بودن، قابلیت اعتماد، انتقال‌پذیری و قابلیت تأیید بهره گرفته شده است. همچنین، پایایی ابزار با استفاده از روش توافق درون موضوعی دو کدگذار مورد ارزیابی و تأیید قرار گرفته است. تحلیل داده‌ها با استفاده از پدیدارشناسی هرمنوتیکی (تأویلی) و با تأکید بر دیدگاه و روش ون منن صورت گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده مضامین فراگیر و متنوعی است که بر کیفیت زندگی و عملکرد این مادران تأثیر گذاشته است. یکی از مضامین اصلی، محدود شدن روابط است که به عنوان یک پیامد ارتباطی قابل مشاهده بوده و به تغییر نقش‌ها و احساس گناه ناشی از شاغل بودن مادر مرتبط می‌شود. این احساس گناه منجر به گسلش عاطفی و بروز مشکلات خلقی در مادران و فرزندان آن‌ها می‌گردد. علاوه بر این، مشکلات نظارتی و زمانی به عنوان پیامدهای رفتاری، همراه با افزایش سخت‌گیری‌ها و مشکلات رفتاری فرزندان، چالش‌های جدی در مدیریت خانواده ایجاد کرده است. مادران همچنین با مشکلات بین فردی مانند دشواری در ایجاد دوستی‌ها و مشکلات ارتباطی در محیط‌های آموزشی و خانوادگی روبرو بوده‌اند که به کاهش انگیزه و بروز اهمال‌کاری در فرزندان منجر شده است. نگرانی‌های والدینی ناشی از افزایش حجم کار و استفاده مفرط از فضای مجازی نیز بر مشکلات خلقی و عاطفی مادران تأثیرگذار بوده است. در نهایت، نبود شرایط مناسب یادگیری و مشکلات در بیان منظور، به شدت بر کیفیت آموزش و تعاملات اجتماعی خانواده‌ها تأثیر گذاشته و به وضوح چالش‌های متعدد و عمیق مادران شاغل در این شرایط بحرانی را نمایان می‌سازد.

کلمات کلیدی: پدیدارشناسی، مادران شاغل، کووید-۱۹

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

فصلنامه ایده های نوین روانشناسی
دوره ۲۵، شماره ۲۹، تابستان ۱۴۰۴

مقدمه

در دوران معاصر، جهان با بحرانی بی‌سابقه تحت عنوان پاندمی کووید-۱۹ مواجه شد؛ بحرانی که ابعاد گوناگون زندگی فردی، خانوادگی، اجتماعی و حرفه‌ای انسان‌ها را دستخوش تغییرات بنیادین ساخت. در این میان، مادران شاغل در حوزه بهداشت به‌عنوان نیروهای فعال در خط مقدم نظام سلامت، با موقعیتی چندوجهی و پیچیده روبه‌رو شدند. آنان ناگزیر بودند تا دو نقش اساسی – «مادر بودن» و «متخصص سلامت بودن» – را به‌صورت هم‌زمان و در بستر شرایط بحرانی ایفا کنند. هم‌زمانی مسئولیت‌های خانوادگی (نظیر مراقبت از فرزندان، حمایت تحصیلی در دوران تعطیلی مدارس و انجام وظایف مراقبتی در منزل) با وظایف شغلی (از جمله مراقبت از بیماران، حضور در شیفت‌های فشرده و رعایت دقیق پروتکل‌های ایمنی) سبب بروز تنش، فشار روانی و تعارض زمانی در میان آنان شد. اهمیت پرداختن به این پدیده در آن است که درک عمیق از تجارب زیسته‌ی مادران شاغل در بخش سلامت می‌تواند مبنایی برای تدوین سیاست‌های حمایتی، طراحی مداخلات سازمانی و ارتقای کیفیت زندگی و سلامت روان آنان فراهم آورد.

با وجود اهمیت این موضوع، مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که تاکنون در حوزه مطالعات بحران‌های بهداشتی، توجه کافی به تجارب زیسته‌ی مادران شاغل در نظام سلامت مبذول نشده است. اغلب پژوهش‌ها ماهیتی کمّی داشته و به بررسی پیامدهای عمومی نظیر اضطراب، افسردگی یا استرس شغلی پرداخته‌اند، بی‌آنکه به ابعاد معنایی و درونی تجربه مادران در بسترهای فرهنگی خاص، از جمله ایران، بپردازند. از سوی دیگر، تفاوت‌های فرهنگی و ساختاری میان کشورها، شرایط منحصربه‌فردی را ایجاد کرده است که مطالعه‌ی پدیدارشناسانه در بافت بومی می‌تواند شکاف دانشی موجود را پر کند. بنابراین، انجام پژوهشی کیفی با رویکرد پدیدارشناسی در این زمینه، علاوه بر غنای نظری در حوزه‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و مدیریت منابع انسانی، از منظر کاربردی نیز می‌تواند راهنمایی مؤثر برای سیاست‌گذاران سلامت و مدیران بحران باشد.

مادران شاغل در حوزه بهداشت در دوران همه‌گیری، به‌طور مداوم میان وظایف شغلی و مسئولیت‌های مادری دچار تعارض نقش بودند. افزایش بار کاری، شیفت‌های طولانی، محدودیت‌های قرنطینه و تعطیلی مراکز آموزشی،

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

امکان مشارکت فعال آنان در امور خانوادگی را محدود کرد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که در چنین شرایطی، مادران شاغل – به‌ویژه پزشک–مادران – اغلب ناگزیر از انتخاب میان تعهد شغلی نسبت به بیماران و تعهد مادری نسبت به فرزندان خود بوده‌اند(هالی[1] و همکاران، ۲۰۲۱) .این وضعیت نه تنها به احساس فرسودگی و ناتوانی در ایفای نقش‌های دوگانه منجر شده است، بلکه زمینه‌ساز کاهش رضایت شغلی و تضعیف سلامت روان آنان نیز بوده است.

از منظر روان‌شناختی، تداوم فشار ناشی از ایفای هم‌زمان دو نقش، به بروز علائمی همچون اضطراب، افسردگی، استرس مزمن و اختلالات خواب انجامیده است. شواهد پژوهشی حاکی از آن است که زنان شاغل در حوزه بهداشت، در مقایسه با همتایان مرد خود، در دوران پاندمی سطوح بالاتری از فشار روانی را تجربه کرده‌اند(متیو[2] و همکاران، ۲۰۲۰) .در پژوهش‌های داخلی نیز، میان کارکنان زن بخش درمان در ایران میزان بالایی از اضطراب و خستگی شغلی گزارش شده است (کاوه و همکاران، ۱۴۰۰). چنین وضعیت روانی می‌تواند کارایی حرفه‌ای، کیفیت مراقبت از بیماران و عملکرد خانوادگی آنان را به‌طور هم‌زمان تحت تأثیر قرار دهد.

عامل مهم دیگر، کمبود حمایت ساختاری و سازمانی از مادران شاغل است. در بسیاری از نظام‌های بهداشتی، امکاناتی مانند مرخصی‌های انعطاف‌پذیر، خدمات مراقبت از کودک و سیاست‌های توازن کار و زندگی به‌صورت گسترده در دسترس نیست. مطالعات نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از پزشک‌مادران در دوران بحران احساس کرده‌اند که سازمان محل خدمت آنان نسبت به نیازهای مادری بی‌توجه بوده است(پیرسون[3] و همکاران، ۲۰۲۲). فقدان چنین حمایت‌هایی موجب افزایش فشار کاری، احساس بی‌عدالتی و کاهش انگیزش شغلی در زنان می‌شود. تجارب زیسته‌ی مادران شاغل در چنین شرایطی، پیامدهایی چندبعدی دارد. از منظر خانوادگی، بسیاری از آنان با افزایش تعارض والد–فرزند، افت تعاملات خانوادگی و احساس گناه ناشی از کم‌توجهی به نقش مادری مواجه شدند (کربلایی تارکش‌دوز و پورسیدآقایی، ۱۴۰۲). این وضعیت به کاهش حمایت عاطفی و افزایش خستگی

[1] Halley
[2] Mathews
[3] Pearson

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

روانی منجر گردیده است. در سطح کلان‌تر، ترکیب این فشارها سبب تضعیف سلامت روان کارکنان زن، افزایش احتمال ترک شغل و در نتیجه، کاهش کارایی نظام سلامت می‌شود (ریچلت[1] و همکاران، ۲۰۲۱).

پژوهش‌های بین‌المللی نیز نشان داده‌اند که افزایش ساعات کاری، مواجهه با بیماران مبتلا، و کمبود حمایت‌های اجتماعی از عوامل اصلی افزایش فرسودگی شغلی و کاهش تاب‌آوری در میان زنان شاغل در بخش سلامت بوده است(پاور[2]، ۲۰۲۰؛ ناویتاساری[3] و همکاران، ۲۰۲۰) .افزوده شدن دغدغه‌های خانوادگی و انتظارات اجتماعی از زنان برای ایفای بی‌نقص نقش مادری، بر این فشارها افزوده است(مور[4] و همکاران، ۲۰۲۰؛ حسنا[5] و همکاران، ۲۰۲۰). به‌علاوه، محدودیت زیرساخت‌های فناورانه و آموزشی در زمان قرنطینه، دشواری‌های مضاعفی را در مدیریت آموزش آنلاین فرزندان ایجاد کرده است(ژو[6] و همکاران، ۲۰۲۰) .

با وجود گسترش مطالعات در حوزه کووید-۱۹، پژوهش‌های اندکی با تمرکز بر تجربه درونی و معنایی مادران شاغل در حوزه بهداشت انجام شده است. در ایران نیز اغلب مطالعات موجود، به بررسی متغیرهای روان‌شناختی یا تعارض کار و خانواده پرداخته‌اند و کمتر به نحوه ادراک، معناسازی و سازگاری زنان در مواجهه با بحران توجه کرده‌اند. در این میان، نظریه «تعارض نقش‌هاو رویکرد پدیدارشناسی وجودی می‌توانند چارچوب نظری مناسبی برای تحلیل این تجارب فراهم کنند. با این حال، این نظریه‌ها تاکنون در بستر فرهنگی ایران به‌طور بومی‌سازی‌شده به کار گرفته نشده‌اند؛ از این رو، ضرورت انجام پژوهشی عمیق و پدیدارشناسانه در این زمینه آشکار است(جواهری، ۱۴۰۲؛ کاوه و همکاران، ۱۴۰۰).

در سطح اجتماعی و فرهنگی، نادیده گرفتن فشارهای چندگانه‌ی مادران شاغل می‌تواند به تداوم کلیشه‌های جنسیتی و نابرابری‌های ساختاری بینجامد . در سطح اقتصادی، کاهش بهره‌وری شغلی، افزایش مرخصی‌های ناشی از خستگی و ترک کار، هزینه‌های سنگینی را بر نظام سلامت تحمیل می‌کند در بُعد روانی و خانوادگی،

[1] Reichelt
[2] Power
[3] Novitasari
[4] Moore
[5] Hosna
[6] Zhao

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

استمرار فشارها موجب ضعف روابط زناشویی، افت کیفیت تعامل والد ـ فرزند و کاهش تاب‌آوری روانی می‌شود .این پیامدها، ضرورت طراحی سیاست‌های حمایتی مؤثر را برجسته‌تر می‌سازد(کرسول و پات[1]، ۲۰۱۸)..

به منظور رفع این چالش‌ها، اتخاذ راهکارهای چندسطحی و میان‌رشته‌ای ضرورت دارد. در سطح سازمانی، توسعه سیاست‌های انعطاف‌پذیر کاری، تقویت خدمات مراقبت از کودک و ارائه حمایت‌های روانی از طریق مشاوره و آموزش مهارت‌های مقابله‌ای می‌تواند مؤثر باشد(استنلی و مارکان[2]، ۲۰۲۰). در سطح کلان‌تر، نهادینه‌سازی برنامه‌های توازن کار و زندگی، تقویت زیرساخت‌های آموزشی و فناورانه و ترویج برابری جنسیتی از طریق آموزش‌های فرهنگی می‌تواند به بهبود وضعیت مادران شاغل کمک کند (ریچلت و همکاران، ۲۰۲۱).

این پژوهش، با تکیه بر مبانی پدیدارشناسی، در پی آن است تا تصویری عمیق و چندبعدی از تجربه زنان شاغل در خط مقدم نظام سلامت ارائه دهد. نتایج این مطالعه می‌تواند به توسعه نظریه‌های مرتبط با تعارض نقش، تاب‌آوری شغلی و هویت جنسیتی در محیط‌های کاری کمک کند و در سطح کاربردی، مبنایی برای تدوین سیاست‌های حمایتی مؤثرتر در شرایط بحران فراهم آورد .

از منظر علمی، این پژوهش شکاف دانشی موجود در فهم تجربه‌های زیسته مادران شاغل در بحران‌های بهداشتی را پر می‌کند و با ارائه چارچوبی بومی، در گسترش دانش در حوزه‌های مطالعات زنان و سلامت نقش دارد. از منظر عملی، نتایج آن می‌تواند به بازنگری در سیاست‌های منابع انسانی، بهبود کیفیت زندگی کاری و ارتقای سلامت روانی زنان شاغل منجر شود.

از جمله فواید آنی این پژوهش می‌توان به (۱) شناسایی دقیق چالش‌های مادران شاغل در حوزه سلامت، (۲) ارائه راهکارهای اجرایی به مدیران نظام سلامت، و (۳) افزایش آگاهی اجتماعی نسبت به نقش‌های چندگانه زنان در بحران‌ها اشاره کرد. همچنین، فواید آتی شامل (۱) توسعه سیاست‌های پایدار حمایتی، (۲) ارتقای رضایت شغلی و روانی زنان در بحران‌های آینده، و (۳) تقویت تاب‌آوری سازمانی نظام بهداشت خواهد بود. در مجموع، پژوهش حاضر می‌کوشد به این پرسش پاسخ دهد که:

[1] Creswell & Poth
[2] Stanley & Markman

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

تجارب زیسته‌ی مادران شاغل در حوزه بهداشت در دوران پاندمی کووید-۱۹ چگونه شکل گرفته و چه ابعاد و معانی درونی در بستر فرهنگی و اجتماعی ایران دارد؟

روش شناسی

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر تبیین پدیدارشناسانه[1] تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹ بود، روش پژوهش برحسب هدف، بنیادی-کاربردی، برحسب نوع داده، کیفی است. از نظر پارادایم، در دسته پارادایم‌های تفسیری است.

شایان ذکر است که این مطالعه یک مطالعه فلسفی ساختارهای تجربه زیسته و آگاهی پیرامون پدیده مورد مطالعه از دیدگاه افراد دست اول است. هدف آن، توضیح صریح و شناسایی پدیده‌ها است آنگونه که در موقعیتی خاص توسط افراد ادراک می‌شوند. اصطلاح پدیدارشناسی، هم کاربرد فلسفی و هم غیر فلسفی دارد. فنومنولوژی فلسفی، پژوهش و آگاهی مستقیم از پدیدارهایی است که در تجربه بی‌واسطه آشکار می‌شود؛ لذا این امکان را به پدیدارشناسی می‌دهد که ساختارهای ماهوی یا ذاتی این پدیدارها را توصیف کند.

در این پژوهش از روش نمونه گیری غیرتصادفی از نوع هدفمند[2] برای انتخاب مصاحبه شونده‌ها و بر اساس ملاک های ورود در پژوهش استفاده شد. در این روش پایه انتخاب موارد نمونه توسط پژوهشگر با توجه به هدف های مطالعه و ماهیت تحقیق استوار است. لازم به ذکر است در این پژوهش ۲۷ مصاحبه شونده با توجه به اصل اشباع درنظر گرفته شد، یعنی مصاحبه شونده‌های شماره ۲۸ و ۲۹ کد جدیدی به مصاحبه‌ها اضافه نکردند و مصاحبه متوقف شد.

برای اطمینان از روایی و پایایی پژوهش‌های کیفی، چهار معیار اساسی شامل اعتبارپذیری، قابلیت اعتماد، انتقال‌پذیری و تأییدپذیری مورد توجه قرار می‌گیرد (ملنیک و فاین‌اوت-اوورهولت، ۲۰۱۱). در پژوهش حاضر

[1] Phenomenology
[2] Judgemental Sampling

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

تلاش شده است تا تمامی این معیارها در فرآیند گردآوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها رعایت گردد تا از صحت و دقت نتایج اطمینان حاصل شود.

به‌منظور ارتقای اعتبار پژوهش، پژوهشگر در تمامی مراحل، اهداف و سؤالات اصلی تحقیق را به‌عنوان راهنمای عمل مدنظر قرار داد و از انحراف از مسیر پژوهش جلوگیری نمود. در طی فرایند مصاحبه‌ها، تلاش شد تا ارتباطی عمیق و مبتنی بر اعتماد با مشارکت‌کنندگان برقرار شود تا داده‌هایی معتبر و معنادار به‌دست آید.

در راستای تحقق قابلیت اعتماد، تمامی مراحل گردآوری و تحلیل داده‌ها به‌صورت دقیق و شفاف مستند شد تا هر خواننده یا ارزیاب مستقلی بتواند فرآیند پژوهش را بازبینی و ارزیابی کند. علاوه بر این، روند انجام تحقیق چندین بار توسط اساتید راهنما و مشاور بررسی، کنترل و تأیید گردید تا از صحت روش‌شناسی و انسجام در تحلیل داده‌ها اطمینان حاصل شود. برای دستیابی به انتقال‌پذیری، پژوهشگر زمینه و بافت پژوهش را به‌صورت جامع و دقیق توصیف کرد و از روش‌های نظام‌مند کدگذاری بهره گرفت. تحلیل داده‌ها مستقیماً از جملات مشارکت‌کنندگان استخراج و مضامین حاصل با زمینه اجتماعی و شغلی آنان مرتبط گردید. برای هر مصاحبه‌شونده جدولی شامل اطلاعات توصیفی و کدهای اولیه تنظیم شد تا مسیر استنتاج مضامین اصلی شفاف باشد. در این مرحله، جهت تضمین پایداری تحلیل، از پایایی بازآزمون و روش توافق درون‌موضوعی استفاده شد.

نتیجه محاسبه پایایی در این پژوهش ۷۸ درصد بود که نشان‌دهنده سطح قابل قبول ثبات تحلیل‌ها است. همچنین برای بررسی پایایی بین دو کدگذار، یکی از اساتید متخصص در کدگذاری به‌عنوان همکار پژوهش مشارکت کرد. در این مرحله، پنج مصاحبه به‌طور مستقل توسط هر دو کدگذار تحلیل و درصد توافق درون‌موضوعی بر اساس همان فرمول محاسبه شد که برابر با ۷۱.۰۵ درصد به‌دست آمد؛ این مقدار نیز بیانگر هماهنگی و سازگاری مناسب میان تحلیل‌های دو پژوهشگر است.تأییدپذیری در پژوهش‌های کیفی به معنای اطمینان از بی‌طرفی، انسجام منطقی تحلیل‌ها و قابلیت بازبینی داده‌ها است. در این پژوهش، برای ارتقای تأییدپذیری، از روش ممیزی خارجی بهره گرفته شد. مطابق با دیدگاه لینکلن و گوبا (۱۹۸۵)، در این روش داده‌های خام نظیر دست‌نوشته‌ها، نوارهای ضبط‌شده و مستندات پژوهش حفظ می‌شوند تا در صورت نیاز مورد بازبینی و قضاوت پژوهشگر یا ارزیاب

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

مستقل قرار گیرند. همچنین کیفیت تفسیرها و ارتباط منطقی نتایج با داده‌های اولیه توسط اساتید مشاور و راهنما بررسی و تأیید شد. این فرایند به‌عنوان نوعی کنترل کیفی تحلیلی عمل کرده و به افزایش دقت و صحت یافته‌های پژوهش کمک نموده است (ریگ، ۲۰۰۳).

در مجموع، رعایت نظام‌مند این چهار معیار موجب شد پژوهش حاضر از نظر اعتبار، اعتمادپذیری، قابلیت تعمیم به زمینه‌های مشابه و تأیید نتایج از سوی متخصصان، از استحکام لازم برخوردار باشد و بتواند تصویری دقیق و معتبر از تجارب زیسته مشارکت‌کنندگان ارائه دهد.

در این مطالعه برای جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها از پدیدارشناسی هرمنوتیکی (تأویلی) با تأکید بر دیدگاه و روش ون منن برای کشف تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹استفاده شد. این فعالیت ها چارچوبی برای تامل و تعمق در تجربه مورد مطالعه و تفسیر آن فراهم می کنند (ون منن، ۱۹۹۷). تحلیل داده‌های پدیدارشناسی نیز از طریق تقلیل گزاره‌های معنی‌دار به درون تِم‌ها و سپس نگارش توصیفاتی متنی و ساختاری صورت می‌پذیرد.

یافته‌ها:

در این بخش ابتدا در جدول زیر توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان و پاسخ دهندگان آورده شده است.

جدول ۱- توصیف آماری ویژگی‌های جمعیت شناختی مربوط به مشارکت کنندگان (مصاحبه شونده‌ها)

ویژگی جمعیت‌شناختی	طبقه	فراوانی	بیشترین	کمترین
سن	بین ۳۰ تا ۳۵	۳	بین ۴۵ تا ۵۰	بین ۳۰ تا ۳۵
	بین ۳۶ تا ۴۰	۶		
	بین ۴۱ تا ۴۵	۸		
	بین ۴۵ تا ۵۰	۱۰		
سابقه شغلی	کمتر از ۵	۶	بین ۵ تا ۱۰	کمتر از ۱۰ سال
	بین ۵ تا ۱۰	۱۱		
	بیشتر از ۱۰	۸		

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

تعداد فرزندان	یک	۴	دو	یک
	دو	۱۶		
	سه	۷		

در این پژوهش، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان به تفکیک سن، سابقه شغلی و تعداد فرزندان مورد بررسی قرار گرفت. در خصوص سن، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی بین ۴۵ تا ۵۰ سال با تعداد ۱۰ نفر و کمترین فراوانی به گروه سنی بین ۳۰ تا ۳۵ سال با ۳ نفر تعلق دارد. به طور کلی، تعداد افراد در گروه‌های سنی دیگر به ترتیب شامل ۸ نفر در گروه سنی بین ۴۱ تا ۴۵ سال و ۶ نفر در گروه سنی بین ۳۶ تا ۴۰ سال می‌باشد. در مورد سابقه شغلی، بیشترین تعداد شرکت‌کنندگان با ۱۱ نفر در گروه بین ۵ تا ۱۰ سال سابقه کار قرار دارند، در حالی که کمترین تعداد با ۶ نفر در گروه کمتر از ۵ سال سابقه کار مشاهده می‌شود. همچنین، در تحلیل تعداد فرزندان، بیشترین فراوانی با ۱۶ نفر مربوط به خانواده‌هایی با دو فرزند است، در حالی که خانواده‌هایی با یک فرزند ۴ نفر و خانواده‌هایی با سه فرزند ۷ نفر را شامل می‌شوند. در مجموع، این داده‌ها نمایانگر تنوع قابل توجهی در ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان پژوهش هستند.

جهت شناسایی شاخص‌ها، مولفه‌ها و ابعاد تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹از روش پدیدارشناسی استفاده شد که در این راستا ۲۷ مادران شاغل در حوزه بهداشت در شهر اصفهان در بازه زمانی اردیبهشت تا خردادماه ۱۴۰۰ انتخاب شدند و داده های حاصل از مصاحبه های نیمه ساختاریافته به صورت متون مصاحبه، پیاده سازی شدند. در نهایت به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها متون مصاحبه از تحلیل مضمون جهت مقوله بندی کدهای حاصل از مصاحبه با مشارکت کنندگان استفاده شد. ابزارهایی که در تحلیل مضمون مورد استفاده قرار گرفته شده است، شامل کدگذاری، نرم افزار، قالب مضامین و شبکه مضامین می‌باشد. لازم به ذکر است در این پژوهش برای کدگذاری‌های صورت گرفته در تحلیل مضمون از نرم افزار MaxQDA2020 استفاده شد. در کدگذاری‌های صورت گرفته مضامین پایه، به مضامین سازمان دهنده و مضامین سازمان دهنده به مضامین فراگیر تبدیل شدند.

جدول۱- ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های شناسایی شده از مصاحبه با مادران شاغل در حوزه بهداشت در شهر اصفهان

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

فصلنامه ایده های نوین روانشناسی
دوره ۲۵، شماره ۲۹، تابستان ۱۴۰۴

سازه	مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر	کد مصاحبه شونده
تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹	پیامدهای شاغل بودن مادر	پیامد ارتباطی	محدود شدن روابط	I1,I8,I11, I20
			تغییر نقش‌ها	I7,I10
		پیامد احساسی	احساس گناه	I2,I9,I16,I17
			گسلش عاطفی	I6,I11,I14
			مشکلات خلقی	I2,I5,I10,I25
			مشکلات احساسی فرزندان	I5,I15,I19
		پیامدهای رفتاری	مشکلات نظارتی	I8,I10, I16
			مشکلات زمانی	I3,I4,I7
			افزایش سخت‌گیری‌ها	I2,I11,I15
			مشکلات رفتاری فرزند	I8,I11,I13
			استقلال	I2,I4,I15,I21
	پیامدهای آموزش مجازی	پیامدهای بین فردی	مشکل در دوست‌یابی	I5, I8,I12,I14
			مشکل در مهارت ارتباطی	I6,I9,I18,I24
			مشکل ارتباطی دانش‌آموز و معلم	I9,I13,I17
			مشکل ارتباطی فرزندان و والدین	I2,I15,I19
		پیامدهای درون فردی فرزندان	کاهش انگیزه	I2,I8,I9,I26
			اهمال‌کاری	I4,I10,I11,I22
		پیامدهای والدینی	نگرانی والدینی	I12,I13,I16
			زیاد شدن حجم کار	I5,I13,I18
			مشکلات خلقی	I3,I14,I19
		پیامدهای رسانه‌ای	استفاده زیاد از فضای مجازی	I4,I14,I18,I23
			نبود شرایط مناسب یادگیری	I9,I12,I14
			مشکل در بیان منظور	I3, I9,I16,I27

درنهایت بر اساس ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های شناسایی شده تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹خروجی های نرم افزارMaxQDA2020 آورده شده است:

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

- قالب مضامین

قالب مضامین کدهای مستخرج را به صورت درختی و سلسله مراتبی در چهار و یا پنج سطح نمایش می‌دهد که همان فراوانی کدهاست.

Code System	**23**
تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-19	0
پیامدهای شاغل بودن مادر	0
پیامدهای رفتاری	5
پیامد احساسی	4
پیامد ارتباطی	2
پیامدهای آموزش مجازی	0
پیامدهای رسانه‌ای	3
پیامدهای والدینی	3
پیامدهای درون فردی فرزندان	2
پیامدهای بین فردی	4

شکل ۱- قالب مضامین تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹

شکل ۳ سهم فراوانی کدهای اولیه در شناسایی کدهای ثانویه را نشان می‌دهند. همان‌طور که در بالا مشخص شد، بعد از کدگذاری چهار زیر مقوله کشف شد. در ادامه پرتره فراوانی کدها از مقولات فوق ارائه می‌شود.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

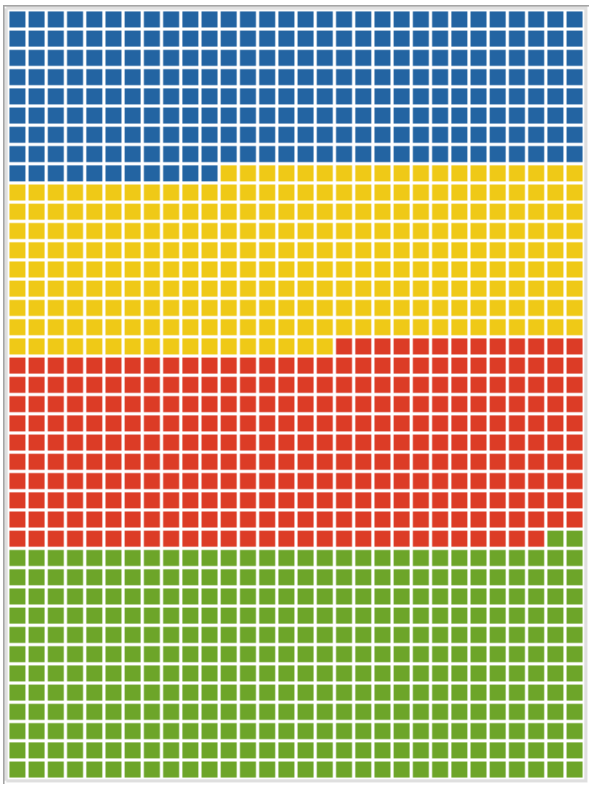

شکل ۲- پرتره فراوانی کدهای تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹

در ادامه ماتریس شانون برای بررسی اهمیت کدها از منظر فراوانی آورده شده است.

Code System	Doc...	SUM
اغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-19		0
پیامدهای شاغل بودن مادر		0
پیامدهای رفتاری		5
پیامد احساسی		4
پیامد ارتباطی		2
پیامدهای آموزش مجازی		0
پیامدهای رسانه‌ای		3
پیامدهای والدینی		3
پیامدهای درون فردی فرزندان		2
پیامدهای بین فردی		4
SUM	23	23

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

شکل ۳- ماتریس شانون برای بررسی اهمیت کدها از منظر فراوانی

- شبکه مضامین

بر اساس عوامل شناسایی شکل شبکه مضامین تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹به قرار زیر است:

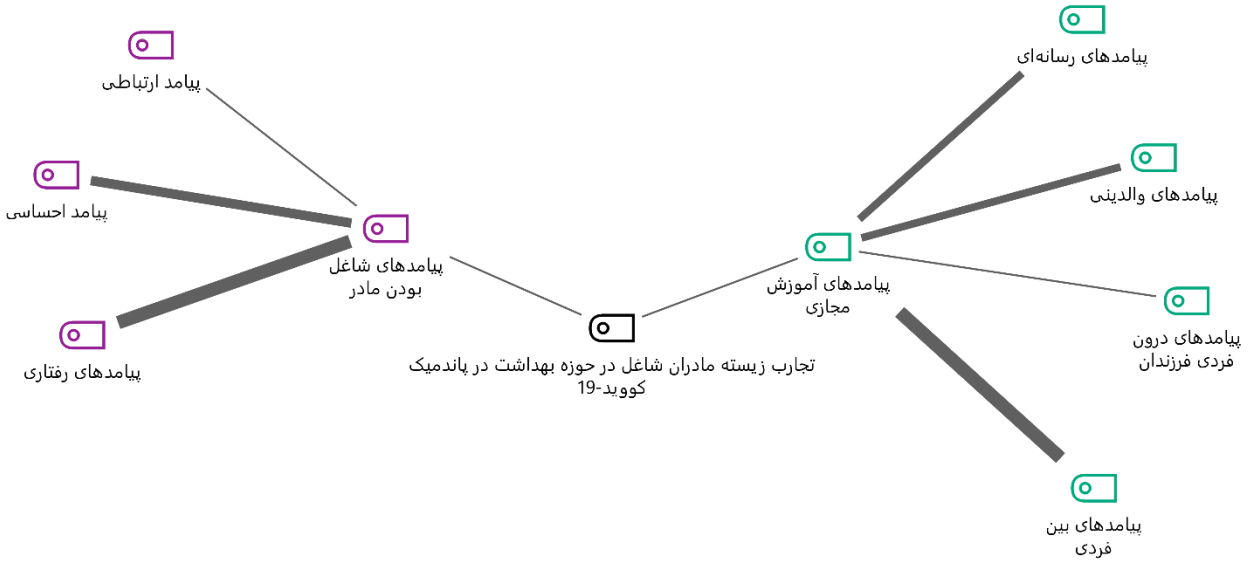

شکل ۴- شبکه مضامین تجارب زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹

بحث و نتیجه‌گیری

در تحلیل تجربیات زیسته مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹، نتایج بدست آمده در قالب شاخص‌ها و مولفه‌های مختلف قابل بررسی است. یکی از مهم‌ترین پیامدها، محدود شدن روابط است که به عنوان یک پیامد ارتباطی نمایان می‌شود. مادران شاغل در این شرایط با چالش‌های جدی مواجه شدند که به واسطه مشغولیت‌های شغلی، روابط اجتماعی آن‌ها با دیگران به ویژه با فرزندان و همسران به شدت محدود شد. این تغییر در روابط به علاوه به تغییر نقش‌ها منجر گردید، به طوری که انتظارات اجتماعی از این مادران افزایش یافته و مسئولیت‌های آن‌ها به شدت بیشتر شد.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

احساس گناه یکی دیگر از پیامدهای احساسی بارز در این شرایط است. مادران به دلیل مشغول بودن به کار، اغلب در احساس تقصیر درباره عدم حضور کافی در کنار فرزندانشان دست و پنجه نرم می‌کنند. این احساس گناه ممکن است باعث گسلش عاطفی و بروز مشکلات خلقی در آن‌ها گردد. به تبع این مشکلات، احساسات فرزندان نیز تحت تأثیر قرار گرفته و مشکلات احساسی از جمله کاهش کیفیت روابط عاطفی بین والدین و فرزندان بروز می‌کند.

علاوه بر این، مشکلات نظارتی به عنوان پیامدهای رفتاری نیز شناسایی شده‌اند. در نتیجه کمبود زمان، مادران به سختی قادر به نظارت بر فعالیت‌های روزانه و آموزشی فرزندان خود هستند. این امر باعث افزایش سخت‌گیری‌ها در رفتارهای فرزندان و در نهایت، بروز مشکلات رفتاری می‌گردد. فرزندان ممکن است استقلال بیشتری از والدین خود طلب کنند و همچنین در فرآیند دوست‌یابی با چالش‌هایی مواجه شوند.

از دیدگاه بین فردی، مشکلات ارتباطی نیز به شدت مشهود است. مشکلاتی که ناشی از ارتباط ضعیف بین فرزندان و والدین، و همچنین بین دانش‌آموزان و معلمان در زمان آموزش مجازی است، پیامدهای معناداری را برای تعاملات اجتماعی به وجود می‌آورد. کاهش انگیزه در تحصیل و افرایش ابهام در مهارت‌های ارتباطی نیز به این بحران دامن می‌زند.

در نهایت، نگرانی‌های والدینی، با توجه به افزایش حجم کار و فشارهای روحی و روانی، به وضوح قابل مشاهده است. استفاده بی‌رویه از فضای مجازی به عنوان یکی از پیامدهای رسانه‌ای ناشی از این شرایط، چالش‌های جدیدی را در روند یادگیری و بیان مقاصد فرزندان ایجاد کرده و به عدم وجود شرایط مناسب یادگیری دامن می‌زند. این مجموعه از مشکلات موجب گردیده تا مادران شاغل در حوزه بهداشت، در پاندمیک کووید-۱۹ با دشواری‌های متعددی دست و پنجه نرم کنند که به تأثیرات عمیق آن در زندگی خانوادگی و حرفه‌ای آن‌ها منجر می‌شود.

با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌های داخلی و خارجی موجود، تجربه مادران شاغل در حوزه بهداشت در پاندمیک کووید-۱۹ به وضوح تحت تأثیر عوامل متعددی قرار گرفته است که می‌تواند به تبیین چالش‌های آن‌ها کمک

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

کند. مطالعه‌ای که توسط بروکس[1] و همکاران (۲۰۲۰) انجام شده است، به بررسی تأثیرات روانی قرنطینه و چگونگی کاهش آن پرداخته و نشان می‌دهد که محدودیت‌های اجتماعی می‌تواند به افزایش اضطراب و افسردگی منجر شود. این موضوع در مورد مادران شاغل نیز صدق می‌کند، زیرا آن‌ها به دلیل مشغولیت‌های شغلی و محدودیت‌های اجتماعی، احساس گناه و گسلش عاطفی را تجربه می‌کنند که به نوبه خود بر سلامت روانی آن‌ها تأثیر می‌گذارد.

علاوه بر این، فگرت[2] و همکاران(۲۰۲۰) به چالش‌ها و بار روانی ناشی از پاندمیک کووید-۱۹ بر روی سلامت روانی کودکان و نوجوانان اشاره می‌کنند. این پژوهش تأکید می‌کند که مشکلات خلقی و عاطفی در این سنین می‌تواند به دلیل شرایط نامساعد یادگیری و عدم ارتباط اجتماعی به وجود آید. در نتیجه، مادران شاغل با توجه به مسئولیت‌های مضاعف خود، در تلاش برای مدیریت این مشکلات، با چالش‌های بیشتری مواجه می‌شوند.

مطالعه‌ای که هالی و همکاران(۲۰۲۱) انجام داده‌اند، به بررسی تقاطع چالش‌های کاری و خانگی برای مادران پزشک در دوران پاندمیک می‌پردازد. این تحقیق نشان می‌دهد که مادران در شرایط مشابه، با افزایش مسئولیت‌های خانه و کار، احساس فشار بیشتری را تجربه می‌کنند. این نتایج نشان‌دهنده تأثیرات منفی بر کیفیت روابط خانوادگی و نیز مشکلاتی در نظارت بر رفتارها و تحصیلات فرزندان است.

در این زمینه، استنلی و مارکان (۲۰۲۰) بر تأثیرات اقدامات اجتماعی بر روی تاب‌آوری و کیفیت زندگی مادران شاغل تأکید دارند. این مطالعه نشان می‌دهد که مادران شاغل به دلیل فشارهای ناشی از کار و نیاز به مراقبت از فرزندان، با چالش‌های قابل توجهی در مدیریت زمان و مسئولیت‌ها مواجه می‌شوند که به نوبه خود می‌تواند به کاهش کیفیت زندگی آن‌ها منجر شود.

در نهایت، حامد[3](۲۰۲۱) به چالش‌های خاص مادران فلسطینی در زمینه یادگیری آنلاین اشاره می‌کند و به این نکته اشاره دارد که این چالش‌ها می‌تواند به نارضایتی و نگرانی والدین منجر شود. این یافته‌ها در مجموع نشان

[1] Brooks
[2] Fegert
[3] Hamad

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

می‌دهد که شرایط پاندمیک کووید-۱۹ تأثیرات عمیق و چند بعدی بر زندگی مادران شاغل و فرزندان آن‌ها داشته و نیاز به توجه و اقدامات حمایتی بیشتری برای بهبود وضعیت روانی و اجتماعی این گروه را نشان می‌دهد.

در مجموع، نتایج پژوهش‌های موجود نشان‌دهنده این است که مادران شاغل در حوزه بهداشت در دوران پاندمیک با چالش‌های متعددی روبرو هستند که نه تنها بر سلامت روانی خود بلکه بر سلامت عاطفی و اجتماعی فرزندانشان نیز تأثیر می‌گذارد. بنابراین، توجه به نیازهای این گروه و ارائه راهکارهای مناسب برای حمایت از آن‌ها به منظور بهبود کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی ضروری است.

با توجه به نتایج پژوهش‌های مختلف، همخوانی معناداری میان ابعاد مختلف چالش‌های مادران شاغل و یافته‌های این مطالعات مشاهده می‌شود. به طور خاص، در زمینه مسئولیت‌های خانوادگی و شغلی، تحقیق حسینی و همکاران(۱۳۹۷) نشان می‌دهد که مادران شاغل نسبت به مادران خانه‌دار در بروز مسئولیت‌پذیری و انگیزه پیشرفت تحصیلی فرزندان با چالش‌های بیشتری روبرو هستند. این موضوع با مشکلات نظارتی و احساس گناهی که مادران شاغل در دوران پاندمیک کووید-۱۹ تجربه می‌کنند، همخوانی دارد.

پژوهش رازقی نصرآباد و حسینی (۱۳۹۸) نیز به تجربیات ایفای هم‌زمان نقش‌های شغلی و خانوادگی در مادران شاغل پرداخته و بر چالش‌های دوگانه‌ای که آن‌ها با آن مواجه‌اند، تأکید می‌کند. این نتایج به افزایش فشار روانی و مشکلات عاطفی والدین به ویژه مادران شاغل در شرایط بحران اشاره دارد و با یافته‌های تحقیق درباره احساس گناه و مشکلات عاطفی فرزندان همخوانی دارد.

پژوهش پتز[1] و همکاران (۲۰۲۰) به تقسیم کار بین والدین در دوران پاندمیک کووید-۱۹ پرداخته و بیان می‌کند که وظایف خانه و مراقبت از کودکان به طور نابرابر بین زن و مرد تقسیم می‌شود. این عدم توازن کار و فشار بر مادران شاغل می‌تواند منجر به مشکلات رفتاری و عاطفی در فرزندان و همچنین احساس ناتوانی و گسلش عاطفی در مادران گردد.

[1] Petts

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

تحقیق کلارک[1] (۲۰۲۰) نیز بر نابرابری‌های جنسیتی در کار و وظایف خانگی تأکید دارد و نشان می‌دهد که زنان در طی پاندمی با بار اضافی از مسئولیت‌ها روبرو شده‌اند. این مطالعه به وضوح نشان می‌دهد که مادران شاغل در دوران بحران با چالش‌های جدی برای حفظ تعادل بین کار و خانواده مواجه هستند، که با نتایج دیگر پژوهش‌ها در زمینه مشکلات زمانی و استقلال فرزندان همخوانی دارد.

همچنین، مور و همکاران (۲۰۲۰) به تأثیر اقتصادی بحران کووید-۱۹ بر روی زنان کم‌درآمد و فرزندان آن‌ها پرداخته و تأکید دارد که این زنان در دوران بحران تحت فشار بیشتری قرار گرفته و این موضوع به نگرانی‌های والدینی و مشکلات خلقی در خانواده‌ها می‌انجامد. این یافته‌ها به چالش‌های فرزندان و نیاز به حمایت‌های بیشتر در این دوران مربوط می‌شود.

به طور کلی، این پژوهش‌ها نشان‌دهنده این هستند که شرایط پاندمیک کووید-۱۹ تأثیرات عمیق و چندوجهی بر زندگی مادران شاغل و فرزندان آن‌ها داشته و به نیاز به اقدامات حمایتی و تغییرات ساختاری در نظام کار و خانواده تأکید دارند.

پیشنهادهای کاربردی

با توجه به یافته‌های پژوهش‌های مختلف در زمینه چالش‌های مادران شاغل در دوران پاندمیک کووید-۱۹، پیشنهاداتی برای حمایت از این گروه و بهبود وضعیت روانی و اجتماعی آن‌ها ارائه می‌شود.

نخستین پیشنهاد، ایجاد برنامه‌های حمایتی و مشاوره‌ای برای مادران شاغل است. این برنامه‌ها می‌توانند شامل جلسات مشاوره فردی و گروهی برای ارائه استراتژی‌های مدیریت استرس و بهبود سلامت روانی باشند. از آنجایی که احساس گناه و فشار روانی ناشی از ایفای همزمان نقش‌های خانوادگی و شغلی، به ویژه در شرایط بحرانی، به شدت بر سلامت روانی این مادران تأثیر می‌گذارد، وجود فضاهایی برای ابراز احساسات و تجربیات می‌تواند به کاهش این فشارها کمک کند.

دومین پیشنهاد، توسعه راهکارهای انعطاف‌پذیر در محل کار برای مادران شاغل است. با توجه به چالش‌های ناشی

[1] Clark

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

از مسئولیت‌های دوگانه، کارفرمایان می‌توانند سیاست‌های انعطاف‌پذیری در ساعت‌های کاری و امکان دورکاری را مدنظر قرار دهند. این سیاست‌ها نه تنها به مادران کمک می‌کند تا بتوانند به نیازهای خانوادگی خود پاسخ دهند، بلکه باعث افزایش بهره‌وری و رضایت شغلی نیز خواهد شد.

سومین پیشنهاد، تقویت برنامه‌های آموزشی و پشتیبانی برای فرزندان مادران شاغل می‌باشد. فراهم کردن منابع و ابزارهای لازم برای یادگیری آنلاین و آموزش در خانه می‌تواند به بهبود کیفیت تحصیل فرزندان کمک کند. برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای والدین در زمینه آموزش آنلاین و تقویت مهارت‌های ارتباطی فرزندان، می‌تواند به کاهش مشکلات آموزشی و احساسی در کودکان کمک کند.

در نهایت، توجه به مسائل اجتماعی و اقتصادی مادران شاغل از جمله پیشنهادات اساسی است. دولت و نهادهای مربوطه باید به ارائه حمایت‌های مالی و اجتماعی به این گروه بپردازند. این امر می‌تواند شامل تأمین امکانات بهداشتی، دسترسی به خدمات روانشناسی و مشاوره‌ای، و کمک‌های مالی در دوران بحران باشد. با توجه به این که مادران شاغل در مناطق آسیب‌پذیر اقتصادی ممکن است تحت فشار بیشتری قرار گیرند، فراهم کردن شبکه‌های حمایتی می‌تواند به افزایش تاب‌آوری و بهبود کیفیت زندگی آن‌ها کمک کند.

اجرای این پیشنهادات می‌تواند به ایجاد محیطی پایدارتر و حمایتگرتر برای مادران شاغل و فرزندان آن‌ها منجر شود و به طور کلی به بهبود رفاه اجتماعی و سلامت روانی جامعه کمک نماید.

محدودیت‌های پژوهش

با توجه به اهداف و روش‌شناسی پژوهش، می‌توان به چهار محدودیت اصلی اشاره کرد که ممکن است بر نتایج و یافته‌های این تحقیق تأثیرگذار باشد:

۱. محدودیت‌های نمونه‌گیری: پژوهش به استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی از نوع هدفمند پرداخته است. این نوع نمونه‌گیری ممکن است به انتخاب محدود و خاصی از مادران شاغل در حوزه بهداشت منجر شود و از این رو، نتایج به‌دست‌آمده ممکن است نتواند نمایانگر تمام تجربیات مادران شاغل در این حوزه باشد. این محدودیت می‌تواند به تعمیم‌ناپذیری یافته‌ها به سایر گروه‌ها و مناطق جغرافیایی

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

منجر شود.

۲. تأثیر زمان بر تجربیات: پژوهش در یک بازه زمانی خاص (اردیبهشت تا خردادماه ۱۴۰۰) انجام شده است. شرایط و چالش‌های مادران شاغل در این زمان ممکن است با تغییرات بعدی در وضعیت پاندمی و پاسخ‌های اجتماعی متفاوت باشد. بنابراین، تجربیات جمع‌آوری‌شده ممکن است به‌طور خاص به آن دوره محدود شود و نتایج را تحت تأثیر قرار دهد.

۳. فشارهای اجتماعی و فرهنگی: تجارب زیسته مادران شاغل تحت تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی خاص جامعه ایران قرار دارد. این زمینه‌ها ممکن است بر نحوه بیان و تفسیر تجربیات آن‌ها تأثیر بگذارد و از این رو، درک دقیقی از چالش‌ها و راهبردهای مقابله‌ای آن‌ها را به همراه داشته باشد. این موضوع ممکن است به تنوع تجربیات در دیگر فرهنگ‌ها و جوامع منجر شود و بر قابلیت تعمیم یافته‌ها تأثیر بگذارد.

٤. تحلیل کیفی و تفسیر شخصی: با توجه به اینکه پژوهش به‌طور کیفی و با رویکرد پدیدارشناسانه انجام شده است، تحلیل داده‌ها تحت تأثیر تفسیرهای پژوهشگر قرار دارد. این تفسیرها ممکن است به دلیل سوگیری‌های شخصی یا پیش‌فرض‌های پژوهشگر، بر نتایج تأثیر بگذارد. همچنین، این موضوع می‌تواند به کاهش قابلیت تأیید و اعتبار یافته‌ها منجر شود، زیرا تحلیل کیفی معمولاً قابل تکرار نیست.

این محدودیت‌ها می‌توانند در درک جامع‌تر و عمیق‌تر از تجربیات مادران شاغل در حوزه بهداشت تأثیرگذار باشند و نیاز به احتیاط در تفسیر و تعمیم نتایج را به همراه داشته باشند.

منابع

حسینی، اکرم السادات؛ ضرغام حاجبی، مجید؛ حبیب زاده، عباس ؛احمدی فقیه، مریم. (۱۳۹۷). مقایسه مسؤولیت پذیری و انگیزه پیشرفت تحصیلی در نوجوانان با مادران شاغل و خانه‌دار (پسر و دختر)، زن و مطالعات خانواده، ۱۱(۴۰)، ۲۹-۵۰.

رازقی نصرآباد، حجیه بی‌بی؛ حسینی، زینب (۱۳۹۸). مطالعه تجربه ایفای هم‌زمان نقش شغلی-خانوادگی در مادران شاغل دارای فرزند خردسال. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۰(۳), ۱۰۹-۱۳۴.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

Alexander, MW., Truell, AD., & Zhao, JJ.. (2012). Expected advantages and disadvantages of online learning: perceptions from college students who have not taken online courses. Issues Inform Syst, 13(2):193–200.

Allen, A., Manning, W., Longmore, M. and Giordano, P. (2019). Young Adult Parents' Work–Family Conflict: The Roles of Parenting Stress and Parental Conflict. Blair, S. and Costa, R. (Ed.) Transitions into Parenthood: Examining the Complexities of Childrearing (Contemporary Perspectives in Family Research, Vol. 15), Emerald Publishing Limited, pp. 1-16. https://doi.org/10.1108/S1530-353520190000015001

Boers, E., Afzali, MH., Newton, N., & Conrod, P.(2019). Association of Screen Time and Depression in adolescence. JAMA Pediatr, 173(9):853–9.

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. The lancet, 395(10227), 912-920.

Brooks, SK., Smith, LE., Webster, RK., Weston, D., Woodland, L., Hall, I., & et al. (2020b). The impact of unplanned school closure on children's social contact: rapid evidence review. Euro Surveill, 25(13):2000188.

Carlson, D. L., Petts, R., & Pepin, J. R. (2020). US couples' divisions of housework and childcare during COVID-19 pandemic. *SocAirXiv. May*, *6*.

Clark, S., McGrane, A., Boyle, N., Joksimovic, N., Burke, L., Rock, N., & O'Sullivan, K. (2020). "You're a teacher you're a mother, you're a worker": Gender inequality during COVID-19 in Ireland. Gender, Work & Organization.

Darmody, M., Smyth, E., & Russell, H. (2020). The implications of the COVID-19 pandemic for policy in relation to children and young people: a research review. Survey and Statistical Report Series, 94.

Del Boca, D., Oggero, N., Profeta, P., & Rossi, M. (2020). Women's and men's work, housework and childcare, before and during COVID-19. *Review of Economics of the Household*, *18*(4), 1001-1017.

Di Giorgio, E., Di Riso, D., Mioni, G., & Cellini, N. (2021). The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: An Italian study. *European child & adolescent psychiatry*, *30*(9), 1401-1412.

Dong, C., Cao, S., & Li, H. (2020). Young children's online learning during COVID-19 pandemic: Chinese parents' beliefs and attitudes. *Children and youth services review*, *118*, 105440.

Fegert, JM., Vitiello, B., Plener, PL., & Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. Child Adolesc Psychiatry Ment Health, 14(1): 20.

Halley, M. C., Mathews, K. S., Diamond, L. C., Linos, E., Sarkar, U., Mangurian, C., ... & Linos, E. (2021). The Intersection of Work and Home Challenges Faced by Physician Mothers During the Coronavirus Disease 2019 Pandemic: A Mixed-Methods Analysis. *Journal of Women's Health*, *30*(4), 514-524.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

Hadjicharalambous, D., Athanasiadi-Charchanti, D., & Demetriou, L. (2021). The Impact of the Covid-19 Social Isolation Measures on the Resilience and Quality of Life of Working Mothers. *Social Education Research*, 41-51.

Hamad, F. K. (2021). Palestinian Mothers' Perceptions about Online Learning at Public and Private Elementary Schools during COVID-19: Challenges and Recommendations. *Pedagogical Research*, *6*(3).

Hosna, A. U., Wahab, S. A., Hamid, M., Hasanat, M. W., Haque, A., Anum, K., & Kamruzzaman, M. (2020). Impact of Mental Pressure and Coronavirus (Covid-19) on the Work Performance of Working Mothers of Bangladesh. American International Journal of Business Management (AIJBM). Volume 3, Issue 12 (December 2020), PP 63-69

Kansal, K. (2020). Qualitative Analysis of Covid-19 on Working Women. International Journal of Scientific and Research Publications, 10 (06): 41-44.

Khurana, C. (2016). Exploring the role of multimedia in enhancing social presence in an asynchronous online course. (Doctoral Dissertation). The State University of New Jersey, Rutgers, U.S, Retrieved from https://search-proquest-com.simsrad.net.ocs.mq.edu.au/docview/1844392065?pq-origsite=primo.

Mtmainah, N., Ahyani, H., & Hapidin, A. (2020). THE ROLE OF WORKING MOTHERS IN SHAPEING THE INDEPENDENT ATTITUDE OF EARLY CHILDHOOD DURING THE COVID-19 PANDEMIC.

Moore, Q., Beebe, J., & Bakhiet, Z. (2020). *Hidden figures: The economic impact of Covid-19 on low-income women and their children. Issue brief no. 04.09.20*. Houston, TX: Rice University's Baker Institute for Public Policy. https://doi.org/10.25613/eyn0-gf68

Novianti, R., & Garzia, M. (2020). Parental engagement in children's online learning during covid-19 pandemic. Journal of Teaching and Learning in Elementary Education (Jtlee), 3(2), 117-131.

Novitasari, D., Sasono, I., & Asbari, M. (2020). Work-family conflict and worker's performance during Covid-19 pandemic: What is the role of readiness to change mentality. *International Journal of Science and Management Studies (IJSMS)*, *3*(4), 122-134.

Pantic, I. (2014). Online social networking and mental health. Cyberpsychol Behav Soc Netw,17(10):652–7

Power, K. (2020). The COVID-19 pandemic has increased the care burden of women and families. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, *16*(1), 67-73.

Radesky, J. S., Eisenberg, S., Kistin, C. J., Gross, J., Block, G., Zuckerman, B., & Silverstein, M. (2016). Overstimulated consumers or next-generation learners? Parent tensions about child mobile technology use. *The Annals of Family Medicine*, *14*(6), 503-508.

Reichelt, M., Makovi, K., & Sargsyan, A. (2021). The impact of COVID-19 on gender inequality in the labor market and gender-role attitudes. *European Societies*, *23*(sup1), S228-S245.

Stanley, S., Markman, H. (2020). Helping Couples in the Shadow of COVID-19, FAMILIES, AND FAMILY THERAPY, 59(3), 937-955.

Wang, J., Wang, H., Lin, H., Richards, M., Yang, S., Liang, H., ... & Fu, C. (2021). Study problems and depressive symptoms in adolescents during the COVID-19 outbreak: poor parent-child relationship as a vulnerability. *Globalization and health*, *17*(1), 1-9.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

World Economic Forum. (2020). Davos 2020. Retrieved from https://www.weforum.org/focus/davos-2020-collection

Wulan, M. W., & Kurniawati, L. (2021). The Independence of Young Children in the Care of Working Mothers. In *5th International Conference on Early Childhood Education (ICECE 2020)* (pp. 293-296). Atlantis Press.

Yayci, L., & Kendirci, A. (2021). Determination of Educational/Academic and Some Social Behavioral Trends of Elementary School Students in Turkey during Coronavirus (COVID-19) Pandemic Days. *International Online Journal of Education and Teaching*, *8*(1), 358-380.

Zalaznick, M. (2019). Online service intends to expand pre-K access. (EQUITY) *District Administration,* 55(8):12.

Zamarro, G., Perez-Arce, F., & Prados, M. J. (2020). *Gender differences in the impact of COVID-19*. Working Paper. Switzerland: Frontiers in Public Health. Retrieved from https://tinyurl.com/CESRGenderDiffs.

Zavalsız, Y. S., & Göksu, G. (2021). The Challenges Faced by Working Mothers in Turkey: A Sociological Perspective. *Journal of History Culture and Art Research*, *10*(2), 67-89.

Zhao, Y., Guo, Y., Xiao, Y., Zhu, R., Sun, W., Huang, W., ... & Wu, J. L. (2020). The Effects of Online Homeschooling on Children, Parents, and Teachers of Grades 1–9 During the COVID-19 Pandemic. Medical Science Monitor: International Medical Journal of Experimental and Clinical Research, 26, e925591-1

Zhou, M. Y., Xie, X. L., Peng, Y. G., Wu, M. J., Deng, X. Z., Wu, Y., ... & Shang, L. H. (2020). From SARS to COVID-19: What we have learned about children infected with COVID-19. International Journal of Infectious Diseases, 96, 710-714.

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]

فصلنامه ایده های نوین روانشناسی
دوره ۲۵، شماره ۲۹، تابستان ۱۴۰۴

Lived Experiences of Mothers Working in the Health Sector during the Covid-19 Pandemic

Elham Rezaei*, Mahtab Tavakoli, Sayyedali Mousavi
Department of Psychology and Counseling, Kho.C., Islamic Azad University, Khomeinishahr, Iran (Corresponding Author)
Department of Pcychology, NT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran
Department of Pcychology, Kermanshah University of Medical Sciences, Kermanshah, Iran
Elham Rezaei424@iau.ac.ir*
Mahtab4334@ sbu.ac.irbu.ac.ir
Psy. Mousavi@sbu.ac.ir

Abstract

The aim of this study is to explore and explain the lived experiences of mothers working in the health sector during the Covid-19 pandemic. Using a phenomenological approach, this study examined various dimensions of these experiences, including professional challenges, family pressures, coping strategies, and psychological and social consequences resulting from the simultaneous role of work and motherhood in health crisis conditions. In terms of methodology, this study is applied and qualitative and is within the framework of interpretive paradigms. The statistical population includes all mothers working in the health sector in Isfahan between May and June 1401. A purposive non-random sampling method was used to select the interviewees. Data were collected through semi-structured interviews and four criteria of validity, reliability, transferability, and confirmability were used to assess validity. Also, the reliability of the instrument was evaluated and confirmed using the intra-subject agreement method of two coders. Data analysis was conducted using hermeneutic phenomenology with an emphasis on Van Manen's perspective and method. The research findings indicate comprehensive and diverse themes that have affected the quality of life and performance of these mothers. One of the main themes is the limitation of relationships, which is visible as a communication consequence and is related to the change of roles and guilt due to the mother's employment. This guilt leads to emotional breakdown and mood problems in mothers and their children. In addition, monitoring and time problems as behavioral consequences, along with increased strictness and behavioral problems in children, have created serious challenges in family management. Mothers also faced interpersonal problems such as difficulty in forming friendships and communication problems in educational and family environments, which led to reduced motivation and procrastination in children. Parental concerns due to increased workload and excessive use of cyberspace also affected mothers' mood and emotional problems. Finally, the lack of appropriate learning conditions and difficulties in expressing meaning severely affected the quality of education and social interactions of families, clearly demonstrating the multiple and profound challenges of working mothers in these critical circumstances.

Keywords: Phenomenology, Working Mothers, Covid-19

[Downloaded from jnip.ir on 2026-10-07]